

andrea běhounková

jana zielinski
křehká *krása* designu

Křehká krása designu

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihynastole.cz
www.albatrosmedia.cz

Křehká krása designu
Andrea Běhouňková, Jana Zielinski – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

andrea běhounková

jana zielinski
křehká *krása* designu

*Poděkování: máma, táta, Thomas, babičky a dědové, strejda Vlastík,
Vítek, Oskar, Emma, Fírka, David, Helena, Jan, Maxim, Jura, Martina,
Hana, Liběna, Adéla, Šimon, Honza, Lucka, Patrik a mnoho, mnoho dalších...
A speciální poděkování Katce, Andree a Zuzaně za tuhle knížku.
A celému nastole teamu.*

© Andrea Běhouňková, 2024

© Jana Želinski, 2024

Graphic Design © Zuzana Lednická, 2024

Illustration © Michal Bačák, 2024

ISBN tištěné verze 978-80-7448-177-2

ISBN e-knihy 978-80-2651-224-0 (1. zveřejnění, 2024) (ePDF)

(s)hledání

9

nic nežije z podstaty

83

zvyky

103

odcházení

127

nové začátky

139

divadlo

163

láska

179

postmilánská

203

epilog

211

Jana, hlavní hrdinka našeho příběhu, se narodila padesátý osmý den roku 1975. Svátek slavil Alexandr a do nemocnice v Hořovicích dorazila sanitka s maminkou Ludmilou už nad ránem. Porod trval několik hodin, děvčátku se na svět nechtělo a sveřepost, typická vlastnost pro znamení Ryb, je neopustila ani v pozdějších letech.

V osmé třídě měla Janička na vysvědčení samé jedničky – jak jinak, chtělo by se dodat – a za odměnu jí rodiče slíbili výlet na Sněžku. Jenže každou sobotu se jezdívalo na běžky uběhnout 20 kilometrů, v létě zase ujet ekvivalent na kole a na odměnu za vysvědčení tak nějak nezbyl čas. A protože je naše hrdinka paličatá nejen díky postavení hvězd, které doprovázelo její příchod na svět, ale také po tatínkovi, zařekla se, že na Sněžku bez rodičů nepůjde. Nebyla tam dodnes a stále se těší, kdy na nejvyšší horu Krkonoš vyrazí. S rodiči a za odměnu.

(s)hledání

*(zaznamenáno na Malostranském nábřeží v Praze, 20. října 2023,
dva týdny po skončení 25. ročníku Designbloku)*

Jaké motto nebo citát nejlépe vystihuje tvůj život?

Byla by to slova sv. Pavla z 1. listu Korintským: Kdybych mluvil v jazycích lidí i andělů, bez lásky je to jen dunění zvonu, řinčení činelů. Kdybych uměl prorokovat, rozuměl všem tajemstvím, měl všechno poznání a víru, že bych i hory přenášel, bez lásky nejsem nic.

Co se ti vybaví jako tvoje vůbec první vnímání krásy?

Moře. Byly mi čtyři roky a rodiče mě vzali do Bulharska. Nikdy nezapomenu na úžas, který ve mně vyvolal první pohled pod hladinu. Absolutní ticho. Nebyly tam žádné ryby ani koráli, jako jsou v exotických mořích, ale houpání a zvláštní optika a lom světla mě unášely až na hranici extáze. Táta prý stál ve vodě a vedle něj plavaly jen blondaté vlásky rozprostřené po hladině jako zvláštní druh řasy. Nešlo mě dostat na břeh, oči jsem měla červené jako králík, ale já se vždycky jen nadechla a nemohla se vynadívat. Bylo to jako vstoupit do jiného světa.

A jaká je tvoje vzpomínka na první ročník Designbloku v roce 1999?

Žádná, protože jsem u něj nebyla. Ani jako návštěvník. Na rozdíl od mého manžela, který se rád chlubí, že zatímco mě první Designblok minul, on si ho ujít nenechal.

Druhý ročník už ale pořádala tvoje agentura Profil Media. Co tomu předcházelo?

Při studiu produkce na Filmové akademii múzických umění jsem organizovala různé akce, ale logicky jsem měla blíží k filmu než k designu. Zajímal jsem se hlavně o digitální film, který zažíval rozkvět, a také o grafický design. Bavily mě animace a vlastně všechno umělečtějšího charakteru. V Soukenické ulici se tehdy nacházel legendární prostor, jmenoval se Terminal bar. Všechno tu bylo ultracool, první interiér v Praze, který navrhl Bořek Šípek. Zlatý strop, žárovčičky s křídélky à la Ingo Maurer a navíc to byla první internetová kavárna s filmotékou, kde se daly najít snad všechny umělecké filmy, co byly do té doby natočeny. Filmotéku vedl Danny Holman a právě s ním jsem začala organizovat akci v Národní galerii Umělci v nových médiích. V roce 2000, kdy ve světě začínaly robotické performance, jsme přivezli do Prahy obřího robota ve tvaru pavouka od australského umělce Stelarca a vystavili ho v Žižkově památníku na Vítkově. Jsem přesvědčená, že to by nám dneska nikdo nedovolil, ale tehdy to mělo obrovský úspěch a skvělou návštěvnost. Milan Knížák později dokonce použil záznam z naší performance pro začátek své výstavy Konec světa v Národní galerii.

Celé tohle období bylo poměrně dost surreální. Bylo mi pětadvacet a kluci kolem mě byli o generaci starší. Zřejmě jsem ale vyzařovala nějaký drive, protože mě vzali meze sebe a respektovali.

A kdy se tvým životem studentky FAMU prolнул Designblok?

Klíčové bylo setkání s Davidem Řezníčkem, který Designblok vymyslel. První ročník proběhl v roce 1999 jen v několika showroomech a David přišel s nabídkou, jestli bychom se projektu nechtěli od druhého ročníku ujmout já a Jiří Macek. Moje energie i drzost byly tehdy nevyčerpatelné, takže jsem bez váhání kývla. Vedla jsem PR oddělení Galerie hlavního města Prahy, což by dnes mohlo být vnímáno jako střet zájmů, ale mě ani nenapadlo, že by to mohlo něčemu vadit. Nikdy jsem nebyla nikde zaměstnaná, i pro Galerie hlavního města Prahy jsem pracovala externě. Byla to moje podmínka, nechtěla jsem se uvazovat k pracovní době a chtěla jsem dělat práci po svém. Proto jsem založila agenturu Profil Media. Po čase jsem do agentury přivzala i Jiřího.

Jiří Macek je jedním ze dvou tvých osudových mužů, jak sama říkáš. Tím druhým je manžel Tomáš, o němž také bude řeč. Jak jste se poznali s Jiřím?

Na vině je filmový producent Petr Bílek. Každou středu jsem chodila do kavárny Čtrnáctka, kde se potkávala partička kolem hudební skupiny Tata-boys. Petr se jednou zmínil, že jeho kolega z Týdeníku Televize rozjíždí časopis a že bychom si mohli rozumět. Na oběd jsme šli všichni tři – já, Petr a Jirka – do Dynama, restaurace, jejíž interiér navrhlo duo Olgoj Chorchoj. Já, intelektuálka, jsem na začátku Jirku nebrala moc vážně – on tehdy psal pro Týdeník Televize –, ale Jirkův nápad na časopis Dotyk mě oslovil, Petrovi jsem věřila a začali jsme všichni tři na Dotyku spolupracovat.

Takže tvůrci Designbloku se poprvé odpálili v Dynamu?

Kde jinde? Vždyť to byl tehdy jeden ze dvou designových interiérů v Čechách.

Byl Designblok láskou na první pohled?

Kdepak, nějakou dobu byl u mě tak trochu na vedlejší koleji. Zajímalo mě umění, film, a abych byla upřímná, nahlížela jsem trochu svrchu na to, že někdo „jenom“ prodává židle. Měla jsem sice ambice festival organizovat, viděla v něm potenciál, ale prostředí kolem něj mi bylo cizí. Málo intelektuální. Ale záhy jsem zjistila, že i ta nejobyčejnější židle skrývá Příběh. A že díky Designbloku budou jedni své příběhy vyprávět a jiní je budou objevovat. Tehdy u mě nastal zlom – něco jako když se zamiluješ – a mně došlo, že můžu vybudovat platformu a jejím prostřednictvím uskutečňovat fantastické projekty. Ve chvíli, kdy jsem dokázala definovat svoji roli, Designblok poskočil v mých aktivitách na první místo.

Myslím, že to je také hlavní důvod, proč festival tolik let úspěšně funguje a proč je kolem něj tolik úžasných lidí. Příběhy českých a slovenských designérů, stejně jako místních firem a továren jsou silné a unikátní. Ty kupříkladu víš, kolik hodin se šije kabelka Hermes, jaký je postup a proč tomu tak je. Někdo vidí jen předraženou kabelku, ale pro tebe, protože znáš Příběh, to je umělecký výtvor. Užité umění má především sloužit, ale to neznamena, že si nezaslouží náš obdiv a těm, kdo za ním stojí, by neměl patřit náš respekt.

Ale nepředstavuj si, že jsem Designblok zpočátku šidila. Když něco dělám, musí to být nejlepší. Respektive všechno, co dělám, musí být perfektní. Což v oboru, ve kterém jsi absolutní nováček, není jednoduché. Naštěstí jsme měli odvahu a drzost zkoušet nové postupy, autory, myslet jinak. Katalog k prvnímu ročníku dělal Aleš Najbrt, druhý rok jsme ho

svěřili Babetě Ondrové. Pamatuji si, jak Tomáš Machek Babetin návrh opoznámkoval, mám ho schovaný, na titulku napsal „Označeno“ a všude uvnitř opravdu označil, kde jsou podle něj chyby. David Řezníček i Tomáš Machek cítili potřebu na nás dohlížet a korigovat nás. Vůbec se jim nedivím, bylo mi strašně málo let a zkušeností rozhodně nebylo moc. Babeta dělala katalog další tři čtyři roky, než ho převzala Martina Černá, která ho dělá dodnes.

David Řezníček, zakladatel Designbloku a majitel Konsepti

Konec 90. let byl vskutku dechberoucí. Pár let po společenské změně a v předtuše blížícího se konce milénia byla společnost nabitá a v jistém transu. První léta svobody, volného podnikání, uvolněné kreativity, úspěchů a proher a nepřetržitý proud příležitostí a nápadů nám všem přidával křídla. Nic nebylo nemožné.

V té době jsme s manželkou Lucíí úspěšně budovali Konsepti coby zastoupení nejlepších italských nábytkářských značek. Ve stejném období jsem s Petrem Strejčkem založil produkční společnost Tunnel, která s nemalým úspěchem prezentovala rodící se českou designérskou elitu na veletrzích v Miláně, Londýně i New Yorku. S Vitrou jsme jednali o otevření pobočky v Praze a pro tento účel rekonstruovali továrnu Holport v Holešovicích. Vznikla tam i galerie Tunnel, kde architekt Standa Fiala omračoval hosty svou kreativitou. Do Prahy jsme zvali přední světové designéry. Ale něco tomu ještě chybělo. Časopis a nějaký „design week“.

Michaela Kadnerová mi v roce 1999 představila Jirku Macka a ten usedl do křesla šéfredaktora našeho časopisu BLOK, což byl takový punkový předchůdce Dolce Vity. Módní rubriku připravovala Hana Zárubová, o designu psal Maxim Velčovský a architektuře se věnoval Jiří Rosický. Od časopisu byl už jen krok k výstavní akci. Inspirovali jsme se samozřejmě v Miláně, ale k činu nás nakopl Designers Block v Old Truman Brewery – akce v rámci London Design Festivalu. Odtud i jméno. Mimochodem, ve stejné době si pohrával se stejnou myšlenkou profesor Jiří Pelcl. My byli rychlejší. Vznikl Designblok, re-spektive jeho nultý ročník v roce 1999.

Bylo jasné, že Designblok vyžaduje i více zkušeností a péče, ale především že akce bude důvěryhodná, pokud ji bude organizovat na firmách nezávislý subjekt. A tehdy mne Jirka Macek seznámil s Janou Zielinski, která v té době organizovala v Praze Festival německého divadla. Janina energie, přehled a zaujetí mi od počátku imponovaly. Další ročník Designbloku (2000) jsme ještě připravili společně, ale ten následu-

jící v r. 2021 byl již plně v režii Profil Media pod Janiným vedením. Od prvního okamžiku bylo jasné, že Jana je nejen skvělá bytost, ale i výjimečná osobnost, u které se snoubí na jedné straně odvaha, kreativita a snění se zdánlivě opačnými předpoklady, jako jsou pragmatismus, rozhodnost, smysl pro ekonomickou analýzu a výjimečné vyjednávací schopnosti. Dnes to může znít nepravděpodobně, ale Designblok vznikl doslova z ničeho, snad jen z nadšení. Chyběla strategie, financování, účastníci, místo konání... chybělo vše. Odborná veřejnost i firmy byly skeptické, design a jeho propagace byly na okraji zájmů. Bylo pouze několik subjektů z řad firem, designérů či institucí, o které se dalo opřít. Jana se svým týmem získala první sponzory a externí financování, s velkou odvahou vyjednala pronájmy zanedbaných, industriálních prostor či nedokončených novostaveb. Každý rok ještě několik týdnů před zahájením akce nebylo jisté, zda objekt skutečně bude k dispozici a zda se stihne připravit pro stovky a později tisíce návštěvníků. Jana se navíc snažila od počátku dostat Designblok na evropskou scénu, získala první zahraniční vystavovatele, školy, osobnosti i instituce. Jméno a respekt akce rok od roku narůstaly. Těch více než 20 let bylo plných nesmírně těžké práce s krajně nejistým výsledkem.

Pokaždé když Janu potkám – vždy usměvavou a milou –, kladu si otázku, kde se bere ta síla a nezlomnost. Kam si chodí pro optimismus? Jak vedle úspěšného manžela a souběžně s péčí o rodinu a děti dokázala provést celý projekt všemi úskalími k takovému úspěchu? Nemluvě o dalších počinech jako Křehký, ceny Czech Grand Design, Křehký Mikulov nebo organizace pravidelných a respektovaných výstav v zahraničí, které vznikaly souběžně. Ve světě na to mají specializované instituce, vydatně financované projekty, státní podporu a kolektivy expertů a u nás tohle vše dokázala Jana Zielinski s Jiřím Mackem a svým týmem.

Budoucnost teprve ukáže, jak důležité tohle všechno bylo. Jak moc tyto Janiny aktivity a neúnavnost pomohly pozvednout český design, propojit designéry s výrobci, podpořit význam grafického designu, módy a fotografie. Pro připomenutí zašlé slávy historie českého nábytkářství, sklářství a užitého umění, ale i pro příslib lepší budoucnosti. Právě na těchto platformách se poprvé představily nové české úspěšné značky i talentovaní designéři, kteří dnes začínají dobývat svět.

Asi nejvíce si to uvědomím vždy v Mikulově. Pokaždé když na závěr „křehkého víkendu“ vystoupáme na Svatý kopeček a v příjemném souznění se spoustou milých a šikovných lidí rozjímáme, povídáme, vzpomínáme, plánujeme anebo jen tak koukáme do kraje s myšlenkami na věci, které ještě přijdou.

Jak se staví festival designu, který de facto neexistuje?

Tvoje otázka má dvě roviny, protože v té době neexistoval festival ani povědomí o designu. To bylo největší úskalí, ale také obrovská výzva. Od začátku jsem věděla, že musíme vytvořit centrální prostor, kde bude probíhat výstava. Jsem introvert a styděla jsem se chodit po jednotlivých showroomech a být konfrontována s tamním personálem. Necítila jsem se dobře a nedokázala se soustředit. Představa, že vejdu do showroomu Konsepti plného pohovek za statisíce, když můj plat v té době byl deset tisíc korun, byla nekomfortní. Člověk si připadal, že tam nepatří.

Jako krok číslo jedna jsme si tedy stanovili, že se musíme otevřít co nejširší veřejnosti. David Řezníček nás v této ideji podporoval, ale jiní lidé z oboru s tím měli problém, design pro ně byl luxus a chtěli ho udržet dostupný pouze pro vybranou skupinu lidí. Pro mě je design životní styl a měl by se prolínat životem bez ohledu na to, jestli si ho můžeš pořídit domů, nebo ne. Design by měl naše životy zlepšovat, ne být statusem.

Jak může design zlepšit můj život?

Dokáže proměnit obyčejné věci ve svátek. To, že tady sedíme a pijeme čaj z porcelánových šálek, má významný vliv na to, jak se obě cítíme, a na to, jak dopadne tento rozhovor.

Navíc odmalička všichni žijeme v předmětném světě. Jsme obklopeni věcmi a nebraňme se tomu, aby byly nejen funkční, ale i krásné. Existují studie, které říkají, že prostředí nás formuje a má přímý vliv dokonce i na naše zdraví. Samozřejmě každý je jinak nastavený a citlivý, někomu nevadí nepořádek, já jsem odmalička rodičům uklízela byt a všechno rovnala. Dokonce jsem je nutila, abychom každý večer prostírali, a skládala jsem ubrousky jako v restauraci. Kromě mě je nikdo při jídle nepoužíval a moje máma je pak zase vrátila zpátky do skříně.

Zlepšování života vlivem krásy je leitmotivem mého života. Jsem totiž přesvědčená, že krásu máme v DNA. Proto lidé malovali na stěny jeskyní, a hned jak objevili drahokamy, začali vyrábět šperky. Krása je známkou civilizovanosti.

Kde se hledání krásy vzalo v malé Janě?

S tím se asi musíš narodit. Před pár dny jsem viděla dokument o Davidu Beckhamovi. Kromě toho, že jsem fanynkou fotbalu, mám velké sympatie i k Beckhamově systematickosti, pořádkumilovnosti a obklopování se krásou. Vše, co dělá – a je jedno, jestli sype zrní slepicím, nebo jde na večeri do Buckinghamského paláce –, má styl. Mít srovnané skříně jako on, je mým snem. Už jako malá holka jsem si každý večer pečlivě chystala

oblečení na druhý den do školy. Skládala jsem ho do dvou trojúhelníků, které tvořily čtverec. Moji rodiče si ze mě dělali srandu a nechápali, po kom to mám. Stejně to bylo s uklízením. Dodnes uklízím ráda a paní na úklid záměrně nemám. Trochu jsem polevila v těch trojúhelnících a oblečení si dopředu už také nechystám, ale nesnesu nepořádek.

Nabízí se otázka, jak souvisí krása s úklidem.

Při úklidu si odpočinu, srovnávám myšlenky. Je to jistý druh meditace. Dotýkám se věcí, které mám ráda, já tomu říkám, že si byt mazlím. Buddhističtí mnichové v rámci modlitby zametají chrámy, což má symbolizovat úklid v duši. Myslím, že to mám podobně. Někdo napětí vyběhá, já ho vyháním mopem. Krásná může být samozřejmě i zaprášená stodola plná harampádí, ale já preferuji krásu porcelánu, borovicového lesa, vodní hladiny a uklizeného bytu.

Může za to asi babiččin a dědův dům v Lesní ulici u Máchova jezera. Dřevěný bungalov s velikou prosklenou verandou, zasazený spolu s několika dalšími identickými domy do borového lesa. Nádhera. Stavení mělo krb, ve kterém se topilo borovicovými šiškami, všude byly velké prosklené plochy a velkorysý půdorys. Kolem jen jezero a pískovcové skály. Dům to byl opravdu krásný, architektonicky i jak byl zařízený. Babička neměla v tomto ohledu žádné vzdělání, disponovala ale obrovským citem pro detail. Byla velmi progresivní a celý život se vzdělávala, úplně sama se například naučila francouzsky.

Ovlivnila mě ale i druhá babička, tátova maminka. Úplně jiné prostředí, Tachlovice, obyčejný venkovský život. Chalupa s dvorkem, slepice, králíci, babička každý den vařila. To je moje dětství – knedlíky a králík na smetaně. Bělovlasá babička v zástěře byla zamlada velká krasavice a zpívala v ochotnickém souboru operu. U ní jsem to milovala úplně nejvíce a babička zbožňovala mě. Když si pro mě rodiče přijeli, zalezla jsem pod gauč a odmítala jet do Prahy. Doma někdy vládlo napětí, z mnoha důvodů, ale v Tachlovicích bylo bezpečí a klid.

Úryvek z deníku

Na fotografii je krásná mladá žena a dva malí chlapci. Moje babička, můj táta a jeho o tři roky mladší bratr. Fotil děda. Musel být pyšný. On sám vyrůstal v sirotčinci, kam ho odložil jeho otec – katolický kněz, jehož láska k venkovské učitelce nezůstala bez následku. Na vsi byli kněz a paní učitelka jediní intelektuálové, zamilovali se a kněz se chtěl oženit. Zažádal

proto o papežskou dispenzi, ale než přišla (pan biskup určitě neměl radost), tak paní učitelka Růžena Semerádová zemřela na španělskou chřipku, která měla v Evropě víc obětí než strašná, právě ukončená světová válka. Kněz neváhal, dítě dal do sirotčince k italským jeptiškám sídlícím ve Vlašském dvoře na Malé Straně v Praze, nechal se přsvětit na husitského kněze a oženil se. Nemluvně – nerozum a hřích – zůstalo v sirotčinci a svého otce nikdy nevidělo.

Děda byl pyšný, že založil rodinu s krásnou ženou, že má dva syny. Bůh, který předtím dopustil všechny ty křivdy, zimu, podvýživu v sirotčinci, ho požehnal. Vyženil dokonce chalupu. Tachlovice, malá ves s devíti sty obyvateli, sice není daleko od Prahy, ale suchý záchod byl na dvoře a chalupa potřebovala spoustu oprav.

Ve stejné chalupě sedím o sto let později, než se v ní narodila moje krásná babička. Kuchyň je pořád na tom samém místě. Často mě napadne, co by řekla, kdyby mě tu dnes viděla. Svou jedinou vnučku, předmět svého zbožňování. Ano, opravdu jsem byla jako dítě zbožňovaná. Babička vychovala dva kluky, měla bratra a najednou přišla do rodiny holčička. Malá, blondatá, s vážným výrazem. A ze všeho nejraději jsem byla právě u babičky. Měla nezměrnou trpělivost, byla laskavá, strašně dobře vařila a nikdy se nezlobila a nebyla protivná. Měla jsem ji strašně ráda a ona mě. Kromě holčičky měla ještě tři vnuky, kluky. Babička je měla samozřejmě taky ráda, ale Janička byla Janička.

Janičce už je 48 let. V té době měla babička mého tatů už na vysoké a Vlastík, o tři roky mladší, si dálkově dodělával maturitu. Přes den soustružil ve Škodovce, protože původně považoval maturitu a vůbec chození do školy za zbytečné. Jak se nakonec ukázalo, tak stát u soustruhu byla menší výhra, než se původně zdálo, a po dálkově složené maturitě si ještě dálkově vystudoval vysokou. Na jeho promoci si pamatuji, měla jsem nové šaty a byli jsme v Praze na nóbl obědě. Odmala jsem chození do restaurací, divadel, ježdění do Prahy – prostě všechno, co bylo nad šedí průměru – milovala. Jednou jsem si v Národním divadle celou tu strašně dlouhou operu představovala, že bych bydlela v té nádherné lóži, ve které jsme seděli. Představovala jsem si, jak bych si ji zařídila, a měla jsem pocit, že nic vznešenějšího prostě nemůže existovat než být obyvatelkou lóže. Bylo mi devět a Čertova stěna trvá ke třem hodinám. Zamotaný děj, kdy se pan Vok nemů-

že oženit, jeho sluha Janek přísahá, že dokud Vok nenajde tu pravou, tak se ani on neožení, mě tehdy vůbec neoslovil. Vzhledem k tomu, že zpěvákům ve velké většině není rozumět, jsou dnes v opeře titulky. Tenkrát ale titulky nebyly, a tak diváci seděli tři hodiny a jen odhadovali nebo četli v programu, co se právě děje. Teprve na konci třetího dějství se Vok bázlivě zeptá dcery své zemřelé vyvolené, zda si ho vezme, a tak se může oženit i Janek se svou Katynkou a všichni si oddechnout. Matně si vybavuji zločinného raracha, jinak si z opery nepamatuji vůbec nic. Zato ten plán obytné lože a to, jak mě strašně bavilo si to představovat, si pamatuji velmi přesně.

Babička strašně ráda jezdila do divadla. A na operu úplně nejradši. Z Tachlovic se vybavil jednou za půl roku autobus a kulturně založení občané vyjeli do Prahy. Do opery nebo třeba na Vinohrady. Na klasiku. To měla babička nejraději. Jestli někdy viděla Čertovu stěnu, netuším. Zato mám na památku po babičce schovanou její rtěnku. Za socialismu se dělaly takové obyčejné růže v plastovém obalu, ani značka na něm nebyla napsaná. A babička měla tuhle červenou rtěnku. Když jela do divadla do Prahy, tak si dala natáčky na své krásné bílé vlasy, a když je sundala a ze druhého šuplete v kredenci vyndala kartáč a upravila si vlasy před malým zrcadlem na stěně, oblékla si černé šaty, připnula řetízek, vzala si černé střevíce s přezkou a natřela si rty tou červenou rtěnkou, vypadala jako dáma z vyšší společnosti. Hrozně se mi ta proměna líbila. Babičku jsem totiž většinou vídala v zástěře. Měla jednu na ven a jednu na doma. Jedna byla horší a taky většinou špinavější od práce a ta druhá byla taková čistá a novější. Když babičku bolely nohy (měla totiž od mládí hrozné křečové žíly), tak se natáhla na gauč a nohy opřela do výšky o skříň. Odpočívala, dokud nepřešla nejhorší bolest. Nejraději měla, když jsem se natáhla na gauč vedle ní. Někdy jsem taky dávala nohy nahoru a povídaly jsem si nebo mi četla pohádku. Nejvíc jsem milovala Devatero pohádek od Karla Čapka. Hlavně tu o kočce Jůře, která vždycky doskočila na všechny čtyři a nikdy se nezranila a byla ze všech nejchytřejší.

Babička četla, děda byl mistr vypravěč. Večer, když jsem usínala v postýlce se špruclemi, která mi byla ve čtyřech, potom v pěti i v šesti už dost malá (ale mně to nevadilo, cítila jsem se v ní bezpečně), tak mi děda vyprávěl o Honzovi, co sekal drakovi hlavy. Bylo to strašné drama, děda předváděl, jak sekal jednu hlavu a druhou hlavu, já oči vykulené a on při

třetí hlavě usnul! Dědo, dědo, vyprávěj dál!!! Vždycky říkal: „Co? Co?“ A já nebo my oba s bratrancem Pétou, se kterým jsme byli v Tachlovicích často spolu, jsme volali: „No jak seká ty hlavy tomu drakovi.“ – „A jó! Tak první hlavu, druhou hlavu, třetí hlavu...“ Někdy usnul opakovaně a my jsme se mu smáli a on se potom taky smál a všichni jsme nakonec spokojeně usnuli u babičky a dědy v ložnici.

Když pro mě rodiče přijeli, že už pojedu z prázdnin domů, zalezla jsem pod gauč, zapříchla se za tu skříň, co si o ni babička opírala nohy, a odmítala vylézt. A babička pak řekla: Tak ji tady, Lidunko, ještě týden nech. Teprve potom jsem vylezla. A s babičkou jsme večer jedly makrelu z papíru nebo brambory na loupačku s tvarohem a s máslem. Seděli jsme spolu u takového malého stolečku, co měl místo pracovní desky prkna a na nich natažené vínové lino, babička mi oloupala brambor a já si na něj dala kousek másla, sůl a tvaroh a to bylo tak strašně dobré.

A s Pétou jsme milovali jovokoktejl – jogurtový ovocný nápoj –, vlastně nebylo určeno, chuť jakého ovoce to měla být. Ale nám to bylo jedno. I jogurty tehdy byly buď jen bílé, nebo prostě ovocné. Žádné jahodové, meruňkové, prostě ovocné. S takovou marmeládou dole. A se žmolkama. Jogurty jsme fakt rádi neměli. Zato jovo jsme milovali. Pěta byl mladší, tak říkal jenom „du jójo“ a už jsme šli s babičkou do samoobsluhy dole u návsi. Chodili jsme skoro každý den, protože jeden den vozili maso, druhý den ovoce a zeleninu a ve čtvrtek žloutkové věnečky. A pro ty jsme si s babičkou zašly nejraději. S tím jovokoktejlem – nejlepší byl samozřejmě vychlazený. Ale babička se hrozně bála angíny, tak chtěla, ať si ho necháme „orazit“, ale my jsme ho rychle vypili, protože čím byl teplejší, tím hůř chutnal.

Na imunitu nám babička vařila králičí játra. Nesolila je, sůl není zdravá, říkala. Janičko, vypij i tu vodu z těch jater. A to jsem teda nezvládla. Játra ani žádné jiné vnitřnosti nemůžu dneska ani vidět.

Děda pracoval na statku, ráno vstával v pět a šel kontrolovat pole. O žních měl na starosti i brigádnice ze Slovenska. Měly ho rády, práci musely dělat pořádně, ale on je uměl pochválit, dal jim odměnu a byla s ním legrace. Místo služebního auta jezdil ze statku domů traktorem. My už jsme ho s Pétou vyhlíželi a kousek nás vždycky svezl, nebo jsme si alespoň mohli vlézt do traktoru dovnitř. Když byl mladší, jez-

dil prý po polích na koni, koneckonců byl na vojně za první republiky u dragounů, ale to už jsem nezažila.

Když mi bylo tak deset, začala jsem mít strašně ráda volejbal. A když jsem byla sama u babičky a u dědy na prázdninách, tak jsem venku čekala na dědu, až přijede tím traktem, a hned se mnou musel jít hrát volejbal. Nenechala jsem ho ani napít. Doteď nechápu, kde brali všechnu tu trpělivost a sílu. Z lásky, předpokládám.

Čas plynul na vsi jinak. Byl rozdělen mezi krmení králíků, pasení slepic. Dostali jsme pruty, abychom měli jakoby delší ruce pro nahánění, a museli je po napasení zahnat se trefit do malých dvířek v plotě. Někdy s nimi byla fakt svízel, běhaly kolem plotu jako splašené a my je s Pétou naháněli zleva i zprava. Nakonec jsme je spočítali a dali jim zrní z plechového džbánu. Máma vozila babičce v ešusu zbytky z kuchyně. Celý týden do něj sbírala zbytky a ten nechutný ešus stál v lednici v panelákovém bytě a my ho potom vezli ve škodovce do Tachlovic. Fakt jsem nesnášela, když mě tu nechutnost poslali vylít do kastrolu, který měly slepice uprostřed výběhu. Všude byly slepičince a ještě k tomu v ešusu byly ty smíchané zbytky, prostě nic pro mě, toužící po vysoké společnosti. Ale upřímně nejšťastnější jsem byla u babičky na vsi.

Dnes mám sama děti. Osmnáctiletého syna a čtrnáctiletou dceru. Babičce by se líbily.

Žaznamenáno v létě 2023 po přečtení románu Annie Ernaux.

Proč bylo doma napětí?

Oba moji rodiče jsou velmi silní a ambiciózní lidé. Máma je lékařka, táta celý život miluje koně. Velkou část dětství jsem trávila v Chuchli na dostihovém závodišti nebo někde u koňské ohrady. Táta trénoval parkur. Sportovní koně se rozdělují na skokové neboli parkurové, dostihové, drezurní a klusáky. Parkuroví a drezurní koně jsou asi nejkrásnější, za nejušlechtlejší se považují steepleři neboli angličtí plnokrevníci, kteří běhají dostihy, a pak jsou klusáci, kteří jsou u nás asi nejméně známí. Táta začal po revoluci podnikat a chtěl založit vlastní stáj. Z mnoha důvodů se klusáci jeví jako nejlepší řešení, ale já byla trochu zklamaná. Klusáci jsou populární ve Francii a v USA, ale u nás na ně chodí jen pár skalních fanoušků, navíc nejsou tak vznešení jako například parkuroví koně nebo plnokrevníci. Každý kůň má tři chody – krok, klus a nejrychlejší je cval.

Při klusáckých dostizích se vyžaduje, aby kůň běžel co nejrychleji, ale přitom nesmí zařadit nejvyšší rychlost – cval, jinak ho diskvalifikují. Tátovi je šestasedmdesát a všechnu práci kolem koní si dodnes dělá sám. Myslím, že to má stejné jako já s uklízením. Mohl by si někoho najmout, ale i když chodil do zaměstnání, na péči o koně si nenechal sáhnout.

Máma je intelektuálka, lékařka. Pro tátu byli na prvním místě koně. V panelákovém bytě se scházely dva rozdílné světy, které někdy nedokázaly žít spolu, ale ani bez sebe. Velké světlo do mého života přišlo, když se narodil bratr Vítek.

Malý Vítek odjakživa vnímal starší sestru trochu jako třetího rodiče. Byla o šest let starší, a protože máma i táta byli pracovně hodně vytížení, Janička – jak Vítek starší sestře dodnes říká – s péčí o bratra často a ráda pomáhala. Vodila ho do i ze školy, dělala s ním úkoly a brala ho s sebou dokonce i mezi svoje kamarády. Vítek na dobu, kdy mu bylo osm devět let, rád vzpomíná. Těšil se přízni starších kluků, kteří doufali, že přes malého brášku zapůsobí na atraktivní Janu. Vítek toho patřičně využíval ve svůj prospěch, nejen při výletech na kole nebo fotbalových utkáních.

V Dubči, kde rodina bydlela do jeho desíti let, sdíleli s Janičkou dětský pokoj, k Vítkově velké radosti. Když se rodina přestěhovala do domu ve Slivenci, každý mohl mít místnost sám pro sebe, což pro změnu kvitovala Jana. A právě ve schopnosti organizovat a zařizovat se projevila asi jediná odlišná vlastnost obou sourozenců. Zatímco Janin pokoj byl vždy pečlivě uklizený a krásně zařízený, u Vítkova panoval chaos. Janička se sice občas pokusila nastolit řád i v bratrově pokoji, nikdy však její zásah neměl dlouhého trvání.

Vítek sám sebe charakterizuje jako líného bordeláře, ale Janiným uspořádaným pokojem byl natolik fascinovaný, že ji jednou přemluvil, aby si místnosti prohodili. Když k výměně došlo a Jana přetvořila chlapcův pokoj ke svému obrazu, Vítek zatoužil opět po výměně. To už ale Jana, i přes obrovskou lásku k bratrovi, odmítla.

„Jediným momentem, kdy jsem cítil podobnou obsesi dokonalostí jako má Janička, byly svačiny. Strašně nás oba štválo, že nám máma krájela křivé chleby. Kůrka na jedné straně byla tenká jako nehet a na druhém konci měla několik centimetrů jako pro dřevorubce. Máma vůbec nechápala, co po ní chceme, přitom nám šlo jen o dokonale rovný chléb ke svačině.“

Už samotné čekání na bráchu bylo jedním z nejkrásnějších období mého života. Samozřejmě jsme nevěděli, jestli to bude holčička, nebo kluk, ale mně to bylo jedno. Mámino těhotenství bylo rizikové, takže celé léto byla se mnou doma a já ji měla jen pro sebe. Mojí nejintenzivnější vzpomínkou

na léto 1981 je procházka s maminkou za ruku přes náměstí v Doksech, koukám jí na rostoucí břicho, které bylo v úrovni mých očí, a obě lízeme zmrzlinu.

Když se bratr narodil, trošku mě zklamalo, jak vypadá. Trošku dost. Vezli jsme ho z porodnice a já neustále odvracela hlavu a doufala, že až se na něj znova podívám, nebude už tak zkrabatělý a fialový. Ale o co byl ošklivější při narození, o to krásnější se vyloupil do batolete. Vypadal jako malý anděl z obrazu. Zlaté kudrnaté vlásky, naducané tvářičky, okamžitě se stal mojí nejoblíbenější bytostí, panenkou, vším na světě. Ve dvou letech byl sice skoro stejně velký jako já, ale existuje spousta fotografií, kde ho i přes výškovou a váhovou dysbalanci vláčím jako pytel brambor. Nedokázala jsem se od něj odtrhnout, byl to můj totální miláček a zdroj radosti.

Velmi intenzivní vztah jsme spolu měli až do mých patnácti let, kdy jsme se přestěhovali z Dubče do Slivence. Do té doby jsme spolu sdíleli dětský pokoj, já spala na palandě nahoře, Vítek dole. Každý večer si vlezl buď on ke mně, nebo já k němu a povídali jsme si.

Bydleli jsme sice v paneláku, ale u babičky v Tachlovicích jsme měli dětský gang – já, brácha a naši dva bratřenci Petr a Martin. Celé léto jsme trávili venku v teplákách, vytahaná kolena, odřené lokty a nevadilo nám vůbec nic, ani suchý záchod na dvoře. Moje dětství bylo totálně svobodné, nikdo nás moc nehlídal, vždycky jsme se přišli jen najíst a okamžitě jsme zase zmizeli bůhví kde. Děda nám postavil kovbojskou chatu se dvěma palandami, kde jsme i přespávali.

Každé dítě v rodině, které dosáhlo deseti let, muselo zlézt se strejdou Vlastíkem skálu. To bylo železné pravidlo. Absolvovala jsem ho já, brácha i oba bratřenci.

Když bylo Vítkovi sedm let, závodil na kole se staršími bratřenci kolem vodní nádrže. Byl chladný únorový den a Vítek v zápalu soutěživosti skončil i s kolem pod vodní hladinou. Sám přiznává, že dnes již nedokáže oddělit své vzpomínky od těch janiččiných, které později slyšával. Pamatuje si jen studenou vodu, černo a sestru, která se vzápětí vedle něj objevila jako mořská panna.

„Žoláštní je, že mě to vůbec nepřekvapilo. Nevím, jak to dělá, ale když ji potřebuji, je na dosah. Starší bratřenci i děti kolem přihlíželi na břehu, ale já věděla, že Janička by se pro mě vrhla i do ohně nebo do ledové vody, kdyby bylo potřeba. Máme se moc rádi a myslím, že vždycky budeme.“

Jana na událost vzpomíná méně romanticky. V ten samý den zemřela tachlovická babička a asi i představa, že by mohla přijít ještě o milovaného brášku, ji vymrštila do ledové vody a způsobila, že kromě strachu o něj necítila vůbec nic.